

מחשבת ישראל

(לבי"ס כללי)

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים.

שים לב: עליך לענות רק על החלק שלמדת: על חלק א או על חלק ב או על חלק ג.

חלק א (עמ' 2-7) – "ובחרת בחיים"; "חלונות חג"

פרק ראשון	—	(36×1)	—	36	נקודות
פרק שני	—	(22×2)	—	44	נקודות
פרק שלישי	—	(10×2)	—	20	נקודות
סה"כ	—			100	נקודות

חלק ב (עמ' 8-13) – "מעגלי שייכות"; "חלונות חג"

פרק רביעי	—	(36×1)	—	36	נקודות
פרק חמישי	—	(22×2)	—	44	נקודות
פרק שישי	—	(10×2)	—	20	נקודות
סה"כ	—			100	נקודות

חלק ג (עמ' 14-18) – "ובחרת בחיים"; "מעגלי שייכות"

פרק שביעי	—	(36×1)	—	36	נקודות
פרק שמיני	—	(22×2)	—	44	נקודות
פרק תשיעי	—	(10×2)	—	20	נקודות
סה"כ	—			100	נקודות

- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

- ד. הוראות מיוחדות: (1) קרא את כל סעיפי השאלה בטרם תשיב עליה. התרכז במה שנדרש בכל סעיף.
(2) הקפד להסביר ולבסס כהלכה את תשובותיך.
(3) שים לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטייטה (ראשי פרקים וכדומה).
רשום "טיטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

חלק א: "ובחרת בחיים"; "חלונות חג"

פרק ראשון (36 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-2.

בשאלה שבחרת ענה על שלושה מהסעיפים א-ד.
(לכל סעיף — 12 נקודות; סה"כ — 36 נקודות לשאלה)

1. "המתות חסד" — חסד עם מי?

עיין במקור שלפניך.

(א) אם יעלה מישהו את השאלה: 'האם כדאי לקיים את חייו של אדם שהיה ל"צמח" תחויב מיד כתשובה השאלה: 'מהי הכדאיות של חיך, אדוני? הלא לעצם קיומו של אדם אין שום הנמקה רציונלית: אתה אינך קיים משום שיש הנמקה לקיומך, אתה קיים משום שאתה קיים' [...] החיים אינם ניתנים להיכלל בשום קטגוריה משפטית וערכית ואי-אפשר "להעריך" אותם הערכה רציונלית [...]

(ב) ואם מדובר ב"המתות חסד", יש לשאול: "חסד" — עם מי? יצור אנושי נמצא במצב שבו הפך ל"צמח" ועל ידי כך נעשה למועקה על כל סביבתו. כאן אין מובן לטענה שנגמול חסד עמו אם נתיר לעצמנו לחסל את חייו, שהרי הוא עצמו כבר נטול הכרה ותודעה. אבל אין ספק שנעשה חסד עם עצמנו, בשחררנו את עצמנו מן המועקה הפיזית והנפשית, שהמשך קיומו של יצור זה גורם לנו. ומכאן הסכנה האיומה שבתוצאות של החלטתנו זו: אם אנו מבטלים את ההנחה המוחלטת, הבלתי מנומקת, שאסור ליטול חיי אדם; אם אנו מוצאים נימוקים לעצמנו להגיד: בתנאים מסוימים נטילת חיי אדם אינה פשע, אלא מעשה חסד — ניתן לצפות מראש את התוצאות. פתאום יתברר לרבים, שהעולם שורץ יצורים אנושיים שבחיסולם יש משום עשיית חסד. ההונאה העצמית — לעתים הפנה — שהם מתכוונים לגמול חסד ליצורים העלובים ההם, תחפה על הדחף לגמול חסד לעצמם ע"י חיסולם של אחרים, שקיומם מפריע למחסלים או מעיק עליהם.

(ג) לפיכך אני אומר: גם אם התגובה הרגשית הפנה שלי על מצבים מסוימים שבהם מצויים בני אדם מוכי גורל, היא ש"טוב מותם מחייהם" — אסור לי להישמע לרגש זה. אפשרות קיומנו האנושי בצוותא מותנית בכך, שלא ניגע בהנחה של איסור נטילת חיי אדם. חלילה לנו להעלות את המושג "חיים חסרי ערך".

(ישעיהו ליבוביץ', בין מדע ופילוסופיה, הוצאת אקדמון, עמ' 286 ואילך)

ענה על שלושה מהסעיפים א-ד.

- א.** מהי טענתו של פרופ' ליבוביץ' בנוגע לכדאיות של חיי אדם, ומהו נימוקו?
- ב.** פרופ' ליבוביץ' שואל: "ואם מדובר ב'המתת חסד', יש לשאול: 'חסד' – עם מי?". מה הן שתי התשובות האפשריות של פרופ' ליבוביץ', ואיזו מהן הוא מכנה "הונאה עצמית"? הסבר.
- ג.** פרופ' ליבוביץ' התייחס להמתת חסד של הזולת. אולם יש חולים סופניים שאינם מוכנים לחיות חיי סבל ומחליטים מיוזמתם להפסיק ליטול תרופות, אף אם יוביל הדבר למותם. כיצד, לדעתך, היה פרופ' ליבוביץ' מתייחס להחלטתם של חולים אלה? בסס את תשובתך על הקטע.
- ד.** רופא ילדים הביע את דעתו על המתת חסד:
- הרופא מצווה וחייב להביא חיים יפים לאדם ולא מיתה יפה. החיים הם זכות. אפילו לאדם שמצבו קשה יש אפשרות להתעלות רוחנית נוספת. על פי התורה, החיים, גם חיי צער וייסורים – עדיפים מהמוות. במה מסכים רופא הילדים עם פרופ' ליבוביץ' בנוגע להמתת חסד, ומה הוא מוסיף על דבריו?

2. פיקוח נפש דוחה את כל המצוות

עיין בשני הקטעים (א)-(ב) שלפניך.

רמב"ם, **משנה תורה**, הלכות יסודי התורה, פרק ה'.

(א) "כְּשִׁיעֶמֶד עוֹבֵד כּוֹכָבִים

וַיֹּאנֶס אֶת יִשְׂרָאֵל

לְעֵבֶר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בַּתּוֹרָה

אוּ יִהְיֶהנּוּ —

יַעֲבֹר וְאֵל יִהְיֶה,

שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּצְוֹת:

"אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם" (ויקרא, י"ח, ה')

— "וְחֵי בָהֶם" — וְלֹא שְׂמִימֹת בָּהֶם.

וְאִם מִתּוֹ לֹא עָבַר —

הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ.

[...]

(ב) "בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים (שפיקוח נפש דוחה את המצוות)?

בְּשֹׂאֵר מִצְוֹת

חוּץ מִעֲבֹדֹת כּוֹכָבִים וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְיֹת דָּמִים.

אֲבָל שְׁלֹשׁ עֲבֻרוֹת אֵלּוּ, אִם יֹאמַר לוֹ (מִי שְׂמַאִיִּם):

"עָבַר עַל אַחַת מֵהֶן אוּ תִהְיֶה" —

יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹר.

"וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ — שְׁלֹא בְּשַׁעַת גְּזָרָה.

אֲבָל בְּשַׁעַת גְּזָרָה,

וְהוּא שִׁיעֶמֶד מֶלֶךְ רָשָׁע [...]

וַיִּגְזֹר גְּזָרָה עַל יִשְׂרָאֵל,

לְבַטֵּל דָּתָם אוּ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת —

יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹר

אֲפִלּוּ עַל אַחַת מִשְׂאֵר מִצְוֹת [...]

ענה על שלושה מהסעיפים א-ד.

א. עיין בקטע (א), והסבר בלשונך את הדילמה שרמב"ם מתאר.

ציין את הערכים הסותרים בדילמה.

ב. (1) רמב"ם פוסק "יעבור ואל ייהרג".

הסבר ביטוי זה. (6 נקודות)

(2) הסבר כיצד רמב"ם מבסס את הפסיקה "יעבור ואל ייהרג" על הפסוק "אשר יעשה

אתם האדם וחי בהם" (ויקרא י"ח, ה'). (6 נקודות)

ג. לנכונותו של אדם למות ולא לעבור את שלוש העברות (קטע ב) רמב"ם קורא "קידוש השם".

יש הטוענים כי חיילי צה"ל שנפלו במלחמות ישראל מתו על קידוש השם.

האם, לדעתך, היה רמב"ם מסכים עם טענה זו? נמק.

ד. בנאום ההגנה שנשא סוקרטס במשפטו, הוא אמר:

"סבור הייתי שאֵל לי לקחת חלק במשהו זול או שפל, אף בהיותי נתון בסכנה [...] מעדיף אני

למות לאחר שדיברתי פרוֹתִי, מאשר לדבר כרוחכם ולחיות. שכן גם במלחמה וגם במשפט אין

לומר שכל האמצעים כשרים כדי להינצל ממוות".

השווה בין עמדת רמב"ם לעמדת סוקרטס בנוגע לשאלה אם יש להעדיף את החיים בכל מחיר.

פרק שני (44 נקודות)

ענה על שתי שאלות: על אחת מהשאלות 3-4, ועל אחת מהשאלות 5-6.
בשאלות שבחרת, ענה על שני הסעיפים א-ב (לכל שאלה – 22 נקודות).

ענה על אחת מהשאלות 3-4.

3. חיי יחיד מול חיי רבים

א. אילו שני תנאים צריכים להתקיים על פי רמב"ם כדי שרבים יהיו רשאים להסגיר יחיד לגויים?
הסבר באיזה אופן הסיפור על שבע בן בכרי הוא דוגמה לקיומם של התנאים האלה.

(12 נקודות)

ב. רמב"ם הוסיף בנוגע לחובת ההסגרה: "ואין מורין כן לכתחילה".

הסבר את דבריו אלה, וכתוב כיצד באה בהם לידי ביטוי מידת החסידות. (10 נקודות)

4. קדימות בטיפול רפואי

הרב ולדנברג מתמודד עם דילמה הדורשת הכרעה בין שני חולים: יש תרופה ששני החולים זקוקים לה, אך כמותה מספיקה רק לחולה אחד.

א. מהו הפתרון לדילמה זו, לפי אחד מהכללים האלה:

(1) "ספק שלו עדיף מוודאי של חברו"

(2) "ודאי דוחה את הספק"

(12 נקודות)

ב. מהי ההכרעה של הרב ולדנברג בדילמה זו? נמק. (10 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 5-6.

5. ערכי ה'עוה' בצה"ל

א. בשבועת האמונים לצה"ל כתוב: "אני נשבע ומתחייב בהן צדק לשמור אמונים למדינת ישראל... לקבל על עצמי ללא תנאי וללא סייג עול משמעתו של צה"ל, לציית לכל הפקודות... ולהקדיש את כל כוחותי ואף להקריב את חיי להגנת המולדת ולחירות ישראל".

ציין והסבר שניים מהערכים המוזכרים בשבועת האמונים לצה"ל.

(12 נקודות)

ב. יצחק רבין ז"ל, בנאומו על הר הצופים לאחר מלחמת ששת הימים, אמר שצה"ל הוא צבא מיוחד במינו, וכי דווקא בזמן המלחמה באים לידי ביטוי גילויים אנושיים שמסמלים את ערכי הרוח של עם ישראל.

ציין והסבר שני ערכי רוח שיכולים להתגלות בשדה הקרב, לדברי יצחק רבין בנאום זה.

/המשך בעמוד 7/

(10 נקודות)

6. חלונות חג – יום השואה

א. בתקופת השואה פנתה אתי הילסום לאלוהים ביומנה וכתבה:

"... ואני גם לא מבקשת ממך הסבר, להפך: אתה תהיה רשאי לבקש הסבר מאתנו. ועם כל פעימת לב הולכת ומתחזקת בי ההכרה: אינך יכול לעזור לנו, אנחנו צריכים לעזור לך ולהגן עד טיפת דמנו האחרונה על מקום משכנך בתוכנו."

(אתי הילסום, השמים שבתוכי: יומנה של אתי הילסום 1941-1943, הוצאת כתר)

מי צריך לתת הסבר למי, לדעתה של אתי הילסום, ומדוע? (12 נקודות)

ב. "מי שיש לו איזה 'למה' שלמענו יחיה, יוכל לשאת כמעט כל 'איך' " (ניטשה).
הסבר כיצד עזרה תפיסה זו לויקטור פרנקל להתמודד עם המצוקות הקשות בחיי היום-יום בתקופת השואה. (10 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענה על שתי השאלות 7-8.

בכל שאלה ענה על שני סעיפים (לכל סעיף – 5 נקודות; סה"כ – 10 נקודות לשאלה).

7. בחר בשניים מן המושגים שלפניך, והסבר אותם:

- א. סטואה
- ב. שולחן ערוך
- ג. רמב"ם
- ד. שאלות ותשובות (שו"ת)

8. בחר בשניים מן המושגים שלפניך, והסבר אותם:

- א. "וחי אחיך עמך"
- ב. אקזיסטנציאליזם
- ג. "בשבילי נברא העולם"
- ד. "מה ראית שדמך שלך אדום יותר..."

חלק ב: "מעגלי שייכות"; "חלונות חג"

פרק רביעי (36 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 9-10.

בשאלה שבחרת ענה על שלושה מהסעיפים א-ד.

(לכל סעיף – 12 נקודות; סה"כ – 36 נקודות לשאלה)

9. זהות ושייכות

עייין במקור שלפניך מספר בראשית:

וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים: וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמָּצְאוּ
בְּקֶעֶזָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הִבֵּה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה וַתְּהִי לָהֶם
הַלְבְּנָה לְאָבֹן וַהֲחֹמֶר הָיָה לָהֶם לַחֲמֹר:

וַיֹּאמְרוּ הִבֵּה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן
נִפּוּץ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:

וַיֹּרֶד ה' לִרְאוֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:

וַיֹּאמֶר ה' הֵן עַם אֶחָד וְשָׁפָה אֶחָת לְכָלם וְזֶה הַחֹלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא
יַבְצֵר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:

הִבֵּה נִרְדֶּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ:

וַיִּפֹּץ ה' אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר:

עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל ה' שִׁפְתֵי כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְצִצָם ה'
עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:

בראשית יא, א-ט

(שים לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

ענה על שלושה מהסעיפים א-ד.

א. ציין והסבר שני מניעים של בני האדם לבנות מגדל. בסס את תשובתך על הקטע.

ב. מה עשה אלוהים לבני האדם, ומה ניסה למנוע בכך (מלבד את בניית המגדל)?

בסס את תשובתך על הקטע.

ג. בפירושו לסיפור מגדל בבל, כתב פרופ' ליבוביץ':

"... חסד עשה הקב"ה לבני האדם בכך שיש להם שפות שונות, הווי אומר תרבויות, השקפות,

דעות, אורחות חיים ומשטרים שונים".

(ישעיהו ליבוביץ', שבע שנים של שיחות על פרשת השבוע, 2000, עמ' 31)

מדוע לדעת פרופ' ליבוביץ' קיומן של שפות שונות הוא חסד, ומה הן ההשלכות החברתיות

הנובעות לדעתו מחסד זה?

ד. יש הטוענים כי האינטרנט יוצר שפה משותפת אוניברסלית לאנשים הגרים ברחבי העולם.

באמצעות שפה זו אפשר ליזום התארגנות משותפת שמטרתה חיוביות, למשל הגנה על

זכויות עובדים, סיוע לנזקקים.

(1) הסבר את הדמיון בין "שפה משותפת" זו ל"שפה אחת" בסיפור מגדל בבל.

(6 נקודות)

(2) פרופ' ליבוביץ' ציין את הסכנות הטמונות ב"שפה אחת" עבור הפרט.

לדעתך, מה היה ליבוביץ' אומר על השפה המשותפת באינטרנט? נמק.

(6 נקודות)

10. מהפכה ומסורת

(א) שני כוחות ניתנו לנו: זיכרון ושכחה. אי־אפשר לנו בלעדי שניהם. אילו לא היה לעולם אלא זיכרון, מה היה גוף־לנו? היינו כורעים תחת משא הזיכרונות. היינו נעשים עבדים לנו ולזיכרוננו, לאבות אבותינו. קל־סתר פָּנִינו לא היה אז אלא הֶעֱתֵק של דורות עברו. אילו הייתה השכחה משתלטת בנו פֶּלִיל — כלום היה עוד מקום לתרבות, למדע, להכרה עצמית, לחיי נפש? השמרנות האפלה רוצה ליטול מֵאֲתָנו את כוח השכחה, והמהפכנות המדומה רואה בכל זכירת עֶבֶר את ה"אויב". אך לולא נשמרו בזיכרון האנושי דברים יְקָרִי ערך, מִגְמֹמֹת נַעֲלוֹת, יֶזֶךְ תקופות פריחה ומאמצי חירות וגבורה, לא הייתה אפשרית כל תנועה מהפכנית... דור מִחְדָּשׁ ויוֹצֵר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן ובודק, מרחיק ומקרב. ויש שהוא נאחז במסורת קיימת ומוֹסִיף עליה...

(ב) דוגמאות מועטות: פסח. עַם שומר במשך אלפי שנים את יום צֵאתו מבית עבדים! דרך כל מחילות השֶׁעֶבֶד והאונס והאִינְקוּיִזְצִיָה והשְׂמֵד והפְּרָעוֹת, נושאת האומה בְּלֶהֱט את הגעגועים לחופש ומביאה אותם לידי ביטוי עממי אשר לא יִפְסֹחַ על כל נפש מִיִּשְׂרָאֵל, על כל נפש עֲנִיָה ומרוֹדָה! מֵאֲבוֹת אל בנים, דרך כל הדורות נמסר דבר יציאת מצרים כזיכרון אישי, אשר אינו מחוויר ואיננו דוֹהֶה. "בכל דור ודור חֵיב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים". אין לך שיא של הכרה היסטורית מרומם מזה... אינני יודע יצירה ספרותית יותר מחנכת לְתִיעוּב העבדות ולא־הבת החירות כסיפור השֶׁעֶבֶד ויציאת מצרים. ואינני יודע שום זיכרון עתיק שכולו מופְנָה לקראת העתיד, שכולו סמל להווה שלנו ולעתידנו כ"יֶזֶךְ יציאת מצרים".

(ברל כצנלסון, 'מהפכה ומסורת', בתוך א' הרצברג, הרעיון הציוני, [כתר, 1970], עמ' 301-303)

ענה על שלושה מהסעיפים א-ד.

א. כצנלסון מזכיר בדבריו את השמרנות ואת המהפכנות. מהי הדרך החדשה שהוא מציג

לעיצוב הזהות היהודית? הסבר ובסס את דברך על קטע א'.

ב. לדעת כצנלסון, מתוך מסורת הדורות על האדם להפיק ערכים בעלי משמעות לחייו.

הסבר כיצד הוא מדגים רעיון זה באמצעות חג הפסח.

ג. חנן ומיכל תכננו טיול קיץ לחניכיהם בתנועת הנוער. לאחר שהחליטו על מועד הטיול, גילה

חנן שהתאריך שנקבע הוא ט' באב, יום צום לזכר חורבן בית המקדש. חנן חשב שמוטב לדחות

את הטיול למועד אחר. מיכל אמרה שלדעתה אין כל בעיה לצאת לטיול בתשעה באב,

כי ממילא בתנועת הנוער אין מציינים את התאריך.

לדעתך, מה היה מכריע ברל כצנלסון במחלוקת זו? נמק.

ד. עיין בדברי אבא קובנר בעת הנחת "מגילות האש" בבית התפוצות:

"מִקְנֵי הַחַיִּים שֶׁל הָעָם הַיְּהוּדִי הֵם בּוֹרוֹת שְׂמֵלָאוֹ דָם, אֱלֹה מִי תִּתְּהוּם... מִי שֶׁאֵינוֹ חֹסֵר אֶת

אוֹמֵץ הַלֵּב לִהְיוֹת לַתְּהוּם, יֵרָאֶה וְאוֹלֵי יִגְלֶה לַהֲפַתְעָתוֹ, שֶׁבַחֲשַׁכְתָּ הַבוֹרוֹת מְצוּיִים לֹא רַק הַזְּוֹעָה

וְהַחִידְלוֹן, אֲלֵא... מִקּוֹרוֹת הַכּוֹחַ שֶׁל הָעֲמִידָה עַל הַנֶּפֶשׁ שֶׁל דּוֹרוֹת יְהוּדִים בְּמִצּוֹקָתָם הַקָּשָׁה, לַחֲזוֹר

וּלְהַעֲלוֹת לְעֵינֵי רַבִּים, מִקְרֹב וּמִרְחוֹק, אֶת מִשְׁמַעוֹת הַחַיִּים".

השווה בין תפקיד הזיכרון על פי קובנר לתפקיד הזיכרון על פי כצנלסון. ציין נקודת דמיון

אחת ונקודת שוני אחת.

פרק חמישי (44 נקודות)

ענה על שתי שאלות: על אחת מהשאלות 11-12, ועל אחת מהשאלות 13-14.
בשאלות שבחרת, ענה על שני הסעיפים א-ב (לכל שאלה – 22 נקודות).

ענה על אחת מהשאלות 11-12.

11. עם ישראל וארץ־ישראל על פי ריה"ל

ריה"ל עוסק בהגותו הן בייחוד של עם ישראל הן בייחוד של ארץ־ישראל.

- א. לפי ריה"ל, מה מייחד את עם ישראל משאר העמים? בתשובתך הסבר את משל הגרעין והקליפות ואת הנמשל. (11 נקודות)
- ב. לפי ריה"ל, מה מייחד את ארץ־ישראל משאר הארצות? בתשובתך הסבר את משל הכרם ואת הנמשל. (11 נקודות)

12. "שמונה מעלות הצדקה" על פי רמב"ם

- א. על פי רמב"ם, מהי הדרגה הגבוהה ביותר של עשיית צדקה? הסבר מדוע. (10 נקודות)
- ב. ציין והסבר, על פי רמב"ם, שני עקרונות נוספים שצריכים להנחות את מי שנותן צדקה. (12 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 13-14.

13. משפחה מול השקפת עולם ואורחות חיים

יהודי העיר וורדין שאלו את החת"ם סופר כיצד יש לנהוג ביהודים מחללי שבת.

- א. הסבר את תשובתו של החת"ם סופר על שאלה זו, וכתוב את ההבדל בין פסיקתו ובין הדין המקראי. (12 נקודות)
- ב. בימי פועלו של החת"ם סופר החלה להתרחב התופעה של חילול שבת. מה הייתה ההשפעה של תופעה זו על פסיקתו? (10 נקודות)

14. חלונות חג – יום השואה

א. בתקופת השואה פנתה אתי הילסום לאלוהים ביומנה וכתבה:

"... ואני גם לא מבקשת ממך הסבר, להפך: אתה תהיה רשאי לבקש הסבר מאתנו. ועם כל פעימת לב הולכת ומתחזקת בי ההכרה: אינך יכול לעזור לנו, אנחנו צריכים לעזור לך ולהגן עד טיפת דמנו האחרונה על מקום משכנך בתוכנו."

(אתי הילסום, השמים שבתוכי: יומנה של אתי הילסום 1941-1943, הוצאת כתר)

מי צריך לתת הסבר למי, לדעתה של אתי הילסום, ומדוע? (12 נקודות)

- ב. "מי שיש לו איזה 'למה' שלמענו יחיה, יוכל לשאת כמעט כל 'איך' " (ניטשה).
הסבר כיצד עזרה תפיסה זו לויקטור פרנקל להתמודד עם המצוקות הקשות בחיי

היום־יום בתקופת השואה. (10 נקודות)

פרק שישי (20 נקודות)

ענה על שתי השאלות 15-16.

בכל שאלה ענה על שני סעיפים (לכל סעיף – 5 נקודות; סה"כ – 10 נקודות לשאלה).

15. בחר בשניים מן המושגים שלפניך, והסבר אותם:

א. האח דניאל

ב. תנועת הרפורמה

ג. ברוך שפינוזה

ד. הרצל

16. בחר בשניים מן המושגים שלפניך, והסבר אותם:

א. "ברית סיני" (על פי דוד הרטמן)

ב. "תודעת שיתוף גורל" (על פי סלובייצ'יק)

ג. "לפי שהוציא את עצמו מן הכלל – כפר בעיקר"

ד. "היהודי המסורתי" (על פי מאיר בוזגלו)

סוף חלק ב

חלק ג: "ובחרת בחיים"; "מעגלי שייכות"

פרק שביעי (36 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 17-18.

בשאלה שבחרת ענה על שלושה מהסעיפים א-ד.

(לכל סעיף – 12 נקודות; סה"כ – 36 נקודות לשאלה)

17. יולדת המתקשה בלידתה

עיין במקור שלפניך.

"לפיכך הורו חכמים,

שהעופרה (=אישה הרה), שהיא מְקַשָּׁה לִילֵד (=ללדת),

מותר לחתוך העובר בַּמַּעִיָּה — בין בָּסֶם (=תרופה, רעל) בין ביד,

מפני שהוא כרודף אחריה להורגה.

ואם משהוציא ראשו — אין נוֹגְעִין בוֹ,

שאין דוחין נֶפֶשׁ מִנֶּפֶשׁ נֶפֶשׁ,

וזהו טבעו של עולם".

(רמב"ם, משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת הנפש, פרק א' הלכה ט')

א. רמב"ם מסביר את ההלכה בנוגע ליולדת שמתקשה בלידתה.

הסבר מהי הדילמה במקרה זה ומיהו בעל הדילמה, לפי רמב"ם.

ב. בדילמה זו יש הבחנה בין שני מצבים.

הסבר בנוגע לכל אחד מהמצבים מהו הדין ומהו הנימוק לדין.

ג. לפני שנים אחדות נולדו בארצות־הברית תאומות סיאמיות המחוברות זו אל זו בלבן.

לבה של תאומה אחת (תאומה א') היה לב בריא, בעל ארבעה חדרים, והוא התמזג עם לבה

של תאומה ב', בעל שני חדרים בלבד. הרופאים התלבטו אם להפריד את התאומות זו מזו,

ובכך לגרום למותה של תאומה ב' או להשאירן כפי שהן, בידעה שכך שתיהן לא יוכלו

לחיות זמן רב.

הצג נקודת דמיון אחת והבדל אחד בין הדילמה במקרה של האישה המתקשה ללדת

ובין הדילמה במקרה של התאומות הסיאמיות.

ד. כיצד לדעתך אפשר לפתור את הדילמה במקרה של התאומות הסיאמיות, באמצעות הכלל

"חייך קודמים לחיי חברך"?

18. זהות ושייכות

עיין במקור שלפניך מספר בראשית:

וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים: וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמָּצְאוּ
בְּקֶעֶזָה בְּאֶרֶץ שֹׁנֶעַר וַיָּשֻׁבוּ שָׁם:
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה וְתִהְיֶה לָּהֶם
הַלְבָּנָה לְאָבֹן וְהַחֲמֹר הִיא לָהֶם לַחֲמֹר:
וַיֹּאמְרוּ הֲבֵה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן
נִפּוּץ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:
וַיֵּרֶד ה' לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:
וַיֹּאמֶר ה' הֵן עַם אֶחָד וְשָׁפָה אֶחָת לְכָלם וְזֶה הַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא
יַבְצִיר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:
הֲבֵה נִרְדֶּה וְנִבְלֶה שֵׁם שְׁפֹתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ:
וַיִּפֹּץ ה' אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לְבִנֹת הָעִיר:
עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל ה' שִׁפְתֵי כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְצִים ה'
עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:

בראשית י"א, א-ט

ענה על שלושה מהסעיפים א-ד.

- א. ציין והסבר שני מניעים של בני האדם לבנות מגדל. בסס את תשובתך על הקטע.
- ב. מה עשה אלוהים לבני האדם, ומה ניסה למנוע בכך (מלבד את בניית המגדל)?
בסס את תשובתך על הקטע.
- ג. בפירושו לסיפור מגדל בבל, כתב פרופ' ליבוביץ':
"... חסד עשה הקב"ה לבני האדם בכך שיש להם שפות שונות, הווי אומר תרבויות, השקפות, דעות, אורחות חיים ומשטרים שונים".

(ישעיהו ליבוביץ', שבע שנים של שיחות על פרשת השבוע, 2000, עמ' 31)

- מדוע לדעת פרופ' ליבוביץ' קיומן של שפות שונות הוא חסד, ומה הן ההשלכות החברתיות הנובעות לדעתו מחסד זה?
- ד. יש הטוענים כי האינטרנט יוצר שפה משותפת אוניברסלית לאנשים הגרים ברחבי העולם. באמצעות שפה זו אפשר ליזום התארגנות משותפת שמטרתה חיוביות, למשל הגנה על זכויות עובדים, סיוע לנזקקים.

(1) הסבר את הדמיון בין "שפה משותפת" זו ל"שפה אחת" בסיפור מגדל בבל.

(6 נקודות)

(2) פרופ' ליבוביץ' ציין את הסכנות הטמונות ב"שפה אחת" עבור הפרט.

לדעתך, מה היה ליבוביץ' אומר על השפה המשותפת באינטרנט? נמק.

(6 נקודות)

פרק שמיני (44 נקודות)

ענה על שתי שאלות: על אחת מהשאלות 19-20, ועל אחת מהשאלות 21-22.
בשאלות שבחרת, ענה על שני הסעיפים א-ב (לכל שאלה – 22 נקודות).
ענה על אחת מהשאלות 19-20.

19. ערכי הרעות בצה"ל

א. בשבועת האמונים לצה"ל כתוב: "אני נשבע ומתחייב בהן צדק לשמור אמונים למדינת ישראל... לקבל על עצמי ללא תנאי וללא סייג עול משמעתו של צה"ל, לציית לכל הפקודות... ולהקדיש את כל כוחותי ואף להקריב את חיי להגנת המולדת ולחירות ישראל".
ציין והסבר שניים מהערכים המוזכרים בשבועת האמונים לצה"ל.
(12 נקודות)

ב. יצחק רבין ז"ל, בנאומו על הר הצופים לאחר מלחמת ששת הימים, אמר שצה"ל הוא צבא מיוחד במינו, וכי דווקא בזמן המלחמה באים לידי ביטוי גילויים אנושיים שמסמלים את ערכי הרוח של עם ישראל.
ציין והסבר שני ערכי רוח שיכולים להתגלות בשדה הקרב, לדברי יצחק רבין בנאום זה.
(10 נקודות)

20. אדם בצלם

א. המשנה (מסכת סנהדרין) מחמירה בדיני נפשות, ומבססת זאת על דברי אלוהים לקין: "קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה" (בראשית ד', י"א).
הסבר את הפירוש של המשנה למילים המסומנות בקו בפסוק, וכיצד פירוש זה מחזק את דברי המשנה "לפיכך נברא האדם יחידי". (14 נקודות)

ב. "שפך דם האדם בָּאדם דמו יִשָּׁפַךְ כִּי בַצֶּלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם" (בראשית ט', ו').
הסבר את המושג "צלם אלוהים" על פי אחד הפרשנים שלמדת. (8 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 21-22.

21. "שמונה מעלות הצדקה" על פי רמב"ם

- א.** על פי רמב"ם, מהי הדרגה הגבוהה ביותר של עשיית צדקה? הסבר מדוע. (10 נקודות)
- ב.** ציין והסבר, על פי רמב"ם, שני עקרונות נוספים שצריכים להנחות את מי שנותן צדקה. (12 נקודות)

22. משפחה מול השקפת עולם ואורחות חיים

- יהודי העיר וורדין שאלו את החת"ם סופר כיצד יש לנהוג ביהודים מחללי שבת.
- א.** הסבר את תשובתו של החת"ם סופר על שאלה זו, וכתוב את ההבדל בין פסיקתו ובין הדין המקראי. (12 נקודות)
- ב.** בימי פועלו של החת"ם סופר החלה להתרחב התופעה של חילול שבת. מה הייתה ההשפעה של תופעה זו על פסיקתו? (10 נקודות)

פרק תשיעי (20 נקודות)

ענה על שתי השאלות 23-24.

בכל שאלה ענה על שני סעיפים (לכל סעיף – 5 נקודות; סה"כ – 10 נקודות לשאלה).

23. בחר בשניים מן המושגים שלפניך, והסבר אותם:

- א. הרצל
- ב. רמב"ם
- ג. האח דניאל
- ד. תנועת הרפורמה

24. בחר בשניים מן המושגים שלפניך, והסבר אותם:

- א. "הצו הקטגורי" של קאנט
- ב. אותנזיה
- ג. "היהודי המסורתי" (על פי מאיר בוזגלו)
- ד. "ברית סיני" (על פי דוד הרטמן)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך